

Voorlezen van zintuigenverhalen

Handleiding

Rita Gerkema-Nijhof

Algemeen Adres

Koninklijke Kentalis
Theerestraat 42
5271 GD Sint-Michielsgestel
T 073 558 81 11
F 073 551 21 57

www.kentalis.nl

© 2016 Koninklijke Kentalis

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Wat heb je nodig?	6
De voorbereiding	7
Het voorlezen	9
Dankwoord	11
Bronnen	12

Inleiding

Voorlezen is leuk!

Door verhalen kun je de mooiste gebeurtenissen meemaken en alle dingen zijn mogelijk.

Daarom vinden mensen, jong en oud, verhalen vaak leuk.

Behalve dat verhalen leuk zijn, helpen ze ook in de ontwikkeling op verschillende gebieden van bijvoorbeeld taal, de sociaal-emotionele ontwikkeling en het geheugen.

Als iemand communicatieve (meervoudige) beperkingen heeft, is voorlezen vaak lastiger en kan het lijken of de persoon er geen behoefte aan heeft. De gewone voorleesboekjes spreken niet aan, de persoon hoort of begrijpt de gesproken taal niet of heeft een te korte spanningsboog.

Bij een zintuigenverhaal hoor of zie je niet alleen het verhaal, maar je ruikt, proeft en voelt het ook. Doordat het verhaal kort is en altijd in dezelfde volgorde verloopt, kunnen veel mensen met een meervoudige beperking hier wel aandacht voor opbrengen en genieten ze van het verhaal.

Van ouders en begeleiders horen we dat ze niet hadden gedacht dat voorlezen zo leuk kon zijn. Bovendien merken we dat een zintuigenverhaal kan helpen in het ontwikkelen van de communicatiemogelijkheden. En we horen terug dat zintuigenverhalen óók leuk zijn voor jonge kinderen zonder beperking, bijvoorbeeld een broertje of zusje.

Veel plezier gewenst met het voorlezen van zintuigenverhalen!

Mede namens Nina Wolters-Leermakers, afdeling Onderzoek & Ontwikkeling van de Kentalis Academie,

Rita Gerkema-Nijhof

Wat heb je nodig?

Van de website www.ikenkentalis.nl: printen:

De tekst van het verhaal, naar keuze met:

- Foto's van de onderwerpen
- Pictogrammen
- PCS-symbolen
- Foto's van de gebaren (als geheugensteuntje)

En eventueel Jip of Lynn als losse afbeelding.

Het **iBook** is te downloaden in de iBookstore.

Zelf zoeken of kopen:

- Per verhaal heb je materialen nodig voor in de doos of koffer.

Verder beschikbaar per verhaal

In het iBook of via: www.ikenkentalis.nl

- Instructiefilmpje
- Voorbeeldfilmpje
- Filmpje van het verhaal in Nederlandse Gebarentaal
- Filmpje van het verhaal in Nederlands ondersteund met Gebaren

De voorbereiding

Verhaal kiezen

Er zijn vier voorbeeldverhalen. We hebben geprobeerd om de verhalen zo herkenbaar mogelijk te maken. Het verhaal mag natuurlijk altijd aangepast worden als het dan beter aansluit. Haal er bijvoorbeeld gerust een pagina tussenuit, verander de tekst, of kies voor een ander voorwerp. Per verhaal komen zo veel mogelijk zintuigen aan bod. Ook hierin kun je het verhaal aanpassen door bijvoorbeeld meer geluiden toe te voegen, of juist de geluiden te vervangen voor iets dat trilt of beweegt.

Een verhaal spreekt het meest aan als iemand er iets van kan herkennen uit eigen ervaring; bijvoorbeeld door bij het bosverhaal eerst een keer samen naar het bos te gaan, en bij het verhaal 'koekjes bakken' vooraf samen koekjes te bakken.

De verhalendoos

De materialen voor het zintuigenverhaal zijn alledaagse voorwerpen die je in huis hebt, of in een speelgoedwinkel of warenhuis kunt kopen. Het hoeven niet exact dezelfde materialen te zijn als in de voorbeeldverhalen. Het gaat om de zintuiglijke ervaring die past bij het verhaal.

De materialen zitten in een doos, zodat het gemakkelijk gepakt en opgeruimd kan worden.

Het pakken en opruimen van de materialen wordt door de voorlezer gedaan, zodat het duidelijk is wanneer een voorwerp aan de beurt is.

De vorm van het voorlezen

Zintuigenverhalen kunnen voorgelezen worden met behulp van allerlei communicatievormen. Hierbij kies je voor de communicatievormen die de persoon normaal ook gebruikt. Dus

gesproken taal, Nederlandse Gebarentaal (NGT) of Nederlands ondersteund met Gebaren (NmG). Het verhaal zelf kan getoond worden met pictogrammen, foto's, getekende plaatjes/symbolen of tekst. De bladen kunnen uitgeprint worden en in een map gedaan, of je gebruikt de pagina's in het iBook. Voor sommige personen zijn de afbeeldingen te veel informatie. Je merkt dan dat de aandacht niet naar de gebaren én naar de afbeeldingen kan gaan. Kies er dan voor om de verhaalbladen alleen voor jezelf als ondersteuning te gebruiken. Kijk altijd wat voor het voorlezen aan deze persoon het beste werkt.

De plek van voorlezen

Een zintuigenverhaal voorlezen gaat het best aan tafel: dan kan de verhaalmap zichtbaar neergelegd worden en tegelijk is de verhalendoos goed bereikbaar. Lekker zittend op de bank voorlezen kan natuurlijk ook fijn zijn, als het praktisch lukt. Let erop dat de gebaren goed zichtbaar zijn.

Voorlezen gaat het best als de omgeving rustig is. Als er andere personen in de ruimte zijn, kunnen ze misschien ook meedoen.

Het verhaal oefenen

Omdat een zintuigenverhaal als voorlezer wel even wennen kan zijn, is het vaak prettig om het verhaal vooraf te oefenen. Je weet dan hoe het verhaal loopt en welke ervaringen aangeboden worden. Ook kun je de gebaren oefenen. Van de gebaren uit de voorbeeldverhalen zijn foto's en filmpjes als extra ondersteuning.

Hoe vaak voorlezen

Het regelmatig voorlezen van hetzelfde verhaal kan een vertrouwd gevoel geven en het geheugen stimuleren. Daarom adviseren we om minimaal één keer per week het verhaal voor te lezen. Maar vaker voorlezen kan natuurlijk ook!

Het voorlezen is niet verplicht. Als de persoon een keer geen zin heeft, geeft dat niet. Dan

probeer je het gewoon de volgende keer weer.

Soms helpt het wel om even te laten zien wat er allemaal in de verhalendoos zit. Misschien wordt iemand dan toch nieuwsgierig ...

Na tien tot vijftien keer voorlezen van hetzelfde verhaal, kan het tijd zijn voor een nieuw verhaal; het wordt te voorspelbaar en iemand is toe aan wat nieuws. Het "oude" verhaal kan natuurlijk nog steeds zo nu en dan terugkomen, juist omdat het zo vertrouwd geworden is.

De naam van de hoofdpersoon

Bij zintuigenverhalen hebben we gekozen voor een fictieve hoofdpersoon, een jongen (Jip) of meisje (Lynn). Je kunt de afbeelding van Jip of Lynn printen, uitknippen en op elke bladzijde erbij laten zien.

In plaats hiervan kun je ook steeds de naam zeggen van de persoon aan wie je op dat moment voorleest. Hoe dat gaat zie je op één van de voorbeeldfilmpjes. Sommige personen vinden dat extra leuk. Check wel of het niet verwarrend is; begrijpt de persoon dat hij nu niet écht gaat slapen of naar het bos gaat?

Het voorlezen

Aan het begin

Het is fijn als iemand de aandacht op het voorlezen kan richten. Soms is iemand wat slaperig. Dan kan even flink bewegen voordat het verhaal begint helpen om alerter te worden. Iemand kan ook té druk zijn om de aandacht op het verhaal te richten. Diep in- en uitademen kan dan rust geven. Of je kunt een plaid om de schouders doen.

Voor sommigen begint het verhaal pas als ze daadwerkelijk iets aan hun lichaam ervaren, dus als je het schort aan doet bij het verhaal over koken, of een sjaal om bij het verhaal over 'naar buiten'. Let er dan op dat het kledingstuk aan het eind van het verhaal ook weer af of uit gaat, als afsluiting van het verhaal.

Tijdens het voorlezen

Tijdens het voorlezen houd je de volgorde aan van het boek. Per pagina kun je kijken hoe je communicatie kunt stimuleren. Bijvoorbeeld door een vraag te stellen, door het pictogram of de foto te laten benoemen, of door te kijken of iemand weet welke zin bij de pagina gelezen wordt. De zin die per pagina wordt voorgelezen is elke keer hetzelfde. Hierdoor herkent iemand misschien de gebaren of de woorden. De combinatie van gebaar met een voorwerp en een afbeelding kan iemand helpen om het beter te begrijpen.

Achterin de voorbeeldverhalen vind je nog een korte instructie om bij de hand te houden als geheugensteuntje. Dit is gebaseerd op wat over het algemeen belangrijk is bij het voorlezen, maar het allerbelangrijkste is dat jullie een prettig moment van interactie hebben! Doe het voorlezen dus vooral op de manier die bij jullie past.

Laten ervaren

Bij elke bladzijde hoort een handeling en ervaring. Bijvoorbeeld roeren in een kom, spuiten met de plantenspuit of ruiken aan hout. Sommige mensen vinden geuren niet prettig of schrikken van het water. Dwing nooit iemand, maar kijk wel of de persoon misschien over een drempel geholpen kan worden om het toch te proberen. Bied de ervaringen rustig aan en laat de persoon niet schrikken. Het kan helpen om het eerst bij jezelf te doen en het daarna nog een keer te proberen.

Spannend en leuk

Zintuigenverhalen gaan over dagelijkse gebeurtenissen. Vaak is één van de prikkels voor de persoon wel extra leuk of interessant. Daar kun je dan naar toe werken, door bijvoorbeeld te vragen: 'En wat gebeurde er toen?' Dat er iets kriebelt onder de deken kan natuurlijk leuk-griezelig zijn. Net als in gewone voorleesboeken horen spannende of verdrietige momenten ook in de zintuigenverhalen. Maar aan het eind komt het altijd goed ...

Interactief voorlezen

Bij zintuigenverhalen hoort dat het verhaal interactief is. Als de persoon iets wil vertellen, is dat van harte welkom. Als iemand teveel over andere dingen, buiten het verhaal om, wil vertellen, kun je dat zo nodig even 'parkeren' tot na het verhaal. Het kan namelijk anders verwarrend worden wanneer het verhaal afgelopen is. Maar zintuigenverhalen zijn een middel om communicatie te stimuleren, dus als er zo nieuwe verhalen ontstaan is dat het allermooiste! Als je na een paar keer voorlezen merkt dat het verhaal op een andere manier beter zou aansluiten, kun je het verhaal op die manier aanpassen.

Taal leren

We hebben deze voorbeeldverhalen gemaakt vanwege de alledaagse woorden, waarvan we denken dat veel personen daar baat bij kunnen hebben. Als het doel van het voorlezen is dat iemand bepaalde woorden of gebaren leert, kun je het beste eerst de zin zeggen en/of gebaren,

daarna de ervaring aanbieden, en dan nog een keer de belangrijkste woorden zeggen en/of gebaren. Als je eerst de ervaring aanbiedt, gaat alle aandacht daarheen.

Mocht je vragen hebben wat voor deze persoon het beste is, raadpleeg dan een logopedist of communicatiedeskundige.

Het gebruik van dezelfde woorden of gebaren buiten het voorlezen in de natuurlijke situatie, kan iemand helpen om het woord of gebaar te leren toepassen. Bijvoorbeeld door te benoemen: 'Kijk een bloem', of 'Wat is je kamer donker!'.

Het voorlezen afsluiten

Aan het eind van het verhaal sluit je op een voorspelbare manier af, bijvoorbeeld: 'Nu is het verhaal klaar'. Daarna gaat de verhalendoos dicht en is het voorlezen afgelopen. Natuurlijk kun je dan nog even napraten: 'Hoe vond je het? Ben jij ook wel eens naar ... geweest? Heb jij wel eens ... ?'

Een eigen verhaal ...

Als jullie de smaak van het voorlezen te pakken hebben, is een eigen verhaal-op-maat natuurlijk het leukst. Dan kan het gaan over die onderwerpen waar de persoon het meest betrokken bij is, of waar hij gebaren over wil leren. Op internet is een aantal instructies te vinden om een verhaal op maat te maken (zie bij de bronnen).

Als je graag meer informatie wilt, biedt Kentalis ook de cursus 'zintuigenverhalen maken'. In deze cursus maak je een verhaal op maat voor iemand en krijg je alle informatie. Kijk voor meer informatie op: www.ikenkentalis.nl

Dankwoord

Wij zijn veel dank verschuldigd aan de ouders, begeleiders, en de kinderen/ jongeren die zo open waren om een voorbeeldfilmpje van hun voorleesmoment te (laten) maken en met ons te delen, ook als voorlezen niet vanzelfsprekend was. Dank jullie wel dat we mee mochten kijken naar de mooie, grappige en soms ingewikkelde momenten bij het voorlezen van de zintuigenverhalen.

Verder bedanken we:

- Lex de Lang, fotograaf en videograaf
- Roel Ottow, tekenaar/vormgever (illustraties en embleem), www.ottow.nl
- Sclera, Visitaal en www.pixabay.com (overige afbeeldingen).

- Frans Gort, Kentalis Academie, Multimedia
- Peter de Kort, Kentalis Academie, Multimedia
- Bert Kuipers Munneke, Kentalis Academie, Multimedia
- Ingeborg van der Linden, Kentalis Communicatie en Marketing
- Janine Odufré, communicatiedeskundige van Kentalis Weerklank
- Hans Otermann, Kentalis Academie, Multimedia
- Jens Ramdor, communicatiedeskundige, Kentalis
- Jan Sterks, vormgever Kentalis Communicatie en Marketing
- Rob van Teijlingen, Kentalis Academie, Multimedia (iBook)
- Suzanne Zegers, klassenassistent Kentalis

En we bedanken alle cliënten van Weerklank (behandelcentrum voor kinderen en jongeren met een communicatieve meervoudige beperking in Amsterdam), die door hun pure en positieve reacties op de zintuigenverhalen de grootste motivatie waren om dit verder te ontwikkelen.

Feedbackgroep

De voorbeeldverhalen en instructie zijn tot stand gekomen met behulp van een feedbackgroep. Hun input en feedback was heel helpend! Hierin zaten:

- Resie Henderikx, systeemconsulent Kentalis
- Andrea Hubbers, logopedist en gebarentaalkundige Kentalis
- Fokje Jagersma, communicatiedeskundige Kentalis
- Merel Prins, behandelcoördinator/GZ-psycholoog Kentalis
- Monique Thoonsen, fysiotherapeut en pedagoog, www.7zintuigen.nl
- Carla Wikkerman & Nelleke Boer, Stichting Voorlezen-plus®, www.voorlezen-plus.nl

Iedereen hartelijk dank voor de enthousiaste medewerking!

Rita Gerkema-Nijhof, inhoudelijk projectleider
Nina Wolters-Leermakers, projectleider Onderzoek & Ontwikkeling
Koninklijke Kentalis, 2016, Sint-Michielsgestel.

Bronnen

Multisensory Storytelling (MSST)

Zintuigenverhalen zijn geïnspireerd op Multi Sensory Storytelling Technique (MSST). Dit is een vorm van voorlezen voor mensen met complexe meervoudige beperkingen.

Meer informatie over MSST kun je vinden op:

- www.annettenbrug.wix.com/msst (zij heeft onderzoek gedaan en een handleiding ontwikkeld)
- www.multiplus.be (hier is ook een handleiding beschikbaar)
- www.voorlezen-plus.nl (zij bieden ook een cursus aan).
- Onze Engelse inspiratie was bag-books. Voor een mooi filmpje, kijk op: <https://www.youtube.com/watch?v=e3gYpXxfSLg> (The Captain's Hat).
- Meer informatie en engelstalige Do-It-Yourself-books: www.bagbooks.nl.

Zintuiglijke informatieverwerking

In de zintuigenverhalen komen verschillende zintuiglijke prikkels voor. Veel personen met meervoudige beperkingen hebben een verstoorde prikkelverwerking. Bij de voorbeeldverhalen zijn we geadviseerd door Monique Thoonsen, fysiotherapeut en pedagoog van www.7zintuigen.nl